

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
CATEDRA DE LITERATURĂ COMPARATĂ

IUBIREA ÎN LITERATURA MARILOR RELIGII
MONDIALE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Autor:

TOMA MONICA-ALINA

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. ȘTEFAN BORBELY

CLUJ-NAPOCA

2014

CUPRINS

Moto

Mulțumiri

Cuprins

Introducere

Cap. 1. RELAȚIA DINTRE DIVIN ȘI SUFLETUL OMENESC

Hinduismul

Advaita nonduală a lui Shankara

Vishishtadvaita lui Ramanuja

Dvaita lui Madhva

Noua Vedantă a lui Vivekananda

Yoga integrală a lui Sri Aurobindo

Tantra Shaiva

Budismul

Budismul Mahayana

Iudaismul

Religia iudaică

Cabala

Creștinismul

Spațiul catolic

Spațiul ortodox

Spațiul islamic

Islamul

Sufismul

Cap. 2. REPREZENTANȚI AI DIVINULUI ÎN LITERATURĂ ȘI MESAJUL DE IUBIRE AL ACESTORA

Krishna

Buddha

Isus

Mohamed

Israel

Cap. 3. ETICA IUBIRII

Etica hindusă

Etica budistă

Etica în creștinism

Etica iudaică

Etica islamică

Cap. 4. TREPTE ALE IUBIRII ȘI MORȚII

Mistica hindusă

Calea bhakti și gradele iubirii față de divin

Treptele iubirii în Yoga Integrală a lui Sri Aurobindo

Uniunea cu divinul la Sri Aurobindo

Calea unui Bodhisattva

„Bodhisattva” și „bodhicitta”

Trezirea Bodhicittei

« Pranidhana » și « Paramita »

Dana-Paramita”, „Karuna” și „Parinamana”

Cedarea corpului în practicile bodhisattva

Cele zece bhumi

Atingerea nirvanei

Figuri ale compasiunii în Școala Tărâmului Pur

Calea spre divin în spațiul iudaic

Profeții, treptele profeției și etapele vieții spirituale la Maimonide

Interpretarea *Cântării Cântărilor* ca simbol al uniunii dintre divin și sufletul omenesc

Mistica în creștinism

Temele majore ale misticii creștine

Grade ale apropierii sufletului de divinitate

Stadii ale călătoriei mistice

Roadele iubirii

Calea sufită

Tipuri de iubire față de divin

Etape ale căii sufite

Uniunea cu Allah în sufism

Cap. 5. DRAGOSTEA DINTRE BĂRBAT ȘI FEMEIE ÎN CALITATE DE CATALIZATOR AL EVOLUȚIEI SPRITUALE

De la atracția erotică la iubirea lumii spirituale

Uniunea dintre femeie și bărbat ca paradigmă a uniunii dintre divin și sufletul omenesc

Alte giuvaeruri ale literaturii mistice

Concluzie

Bibliografie

Cuvinte cheie: iubire, dragoste, compasiune, hinduism, budism, iudaism, creștinism, islam, divin, om, suflet, relație, Dumnezeu, Allah, Krishna, Buddha, Isus, Mohamed, Israel, cale mistică, uniune, etică, literatură mistică

REZUMATUL TEZEI

Introducere

Despre dragoste s-a scris prea puțin.

Chiar și atunci când luăm în considerare un singur spațiu religios, studiile de specialitate se concentrează doar asupra anumitor aspecte ale iubirii și există puține cărți care să abordeze acest fenomen în ansamblul său, chiar dacă dragostea reprezintă un element de o importanță covârșitoare, indiferent de zona la care ne referim.

În ceea ce privește studiile comparative, acestea se rezumă în general la două, cel mult trei religii, iar atunci când iau în calcul iubirea în tradițiile respective, ele sesizează în general numai câteva elemente comune, pierzând astfel din vedere ansamblul, și anume ideea că, în toate aceste spații luate în discuție, iubirea se manifestă după un model comun, a cărui circularitate este evidentă: mai întâi, fiind prezentă în ființa divinității, ea se dăruiește necondiționat tuturor ființelor; în același timp, cere reciprocitate; de asemenea, cei ce se dedică ei sunt investiți cu atributele divinului.

În ciuda titlului amplu, lucrarea nu își propune să acopere tot ceea ce ține de subiectul iubire în religiile respective și nici să realizeze un studiu evolutiv al acestui fenomen în toate

aceste spații. Astfel de proiecte ar fi imposibil de realizat, căci s-ar ajunge la un număr infinit de pagini. Demersul meu este mult mai modest. El ia în considerare numai aspectele cele mai recunoscute și mai revelatoare care țin de dragoste în aceste tradiții, care sunt însă suficiente pentru a demonstra universalitatea modelului propus, precum și faptul că, în ciuda diferențelor evidente dintre variatele religii, asemănările se dovedesc, adesea, a fi mai puternice.

Lucrarea este multidisciplinară, abordând subiectul din perspective diferite: literatură, filosofie, teologie, antropologie, etică. Astfel, primul capitol reprezintă o trecere în revistă a modului în care sunt percepute divinul, lumea și omul, precum și relația dintre aceste elemente în cele mai reprezentative ramuri ale celor cinci religii, pornind de la filosofie, teologie și antropologie. Al doilea capitol ia în considerare reprezentanți ai divinității în aceste tradiții din perspectiva textelor literare care stau la baza acestor religii. Următorul capitol discută etica iubirii în spațiile respective, care vine ca rezultat al mesajului de iubire al reprezentanților divini. Al patrulea capitol descrie treptele diferitelor căi ce au ca finalitate uniunea cu divinul, care este percepută diferit de variatele sisteme. Ultimul capitol analizează modurile de trecere de la dragostea omenească la cea spirituală în creațiile acestor literaturi și folosirea imaginilor iubirii umane în descrierea dragostei dintre divin și omenească.

Cap. 1. Relația dintre divin și sufletul omenească

Primul capitol reprezintă o trecere în revistă a principalelor ramuri din hinduism, budism, iudaism, creștinism și islam, centrată în jurul rolului pe care îl ocupă iubirea în ființa divinității, în creație și în om, dar și în legătura care se stabilește între acești factori.

În hinduism, au fost scoase în evidență punctele comune și diferențele dintre nondualismul absolut al lui Shankara, considerat un model al gândirii monistice, nondualismul determinat al lui Ramanuja, ce împărtășește elemente comune cu teismul tradițional al religiilor abrahamice, sistemul radical dualist al lui Madhva, Noua Vedantă a lui Vivekananda, numită și Advaita umanistă și Yoga integrală a lui Sri Aurobindo. Tot în contextul acestei religii a fost luat în considerare și sistemul tantrei Shaiva.

Pentru budism, s-a pus accent pe calea Mahayana, caracterizată printr-un nondualism radical, ale cărei doctrine, cum sunt Tathagata și Trikaya, au conferit acestei religii accente profund teistice.

În ceea ce privește spațiile iudaic, creștin și islamic, ce concep divinul ca pe o esență personală, s-au luat în considerare în special atributele și numele divine, precum și doctrina Trinității, în cazul catolicismului și ortodoxiei. Un loc aparte în aceste contexte a fost rezervat sistemului cabalistic și sufismului.

În toate aceste religii, s-a scos în evidență poziția importantă pe care o ocupă dragostea în ființa divinului și în om, văzut ca oglindă a divinității, în uniunea dintre acești doi poli, în menținerea (sau chiar crearea) lumii, precum și în scopul final spre care se îndreaptă ființa omenească și, de cele mai multe ori, creația.

Cap. 2. Reprezentanți ai divinului în literatură și mesajul acestora

Capitolul a doilea reprezintă un comentariu al modului în care sunt portretizați reprezentanții principiului suprem sau principiul divin însuși care apare într-o anumită formă pământească în textele de bază ale literaturii religioase din diferitele tradiții luate în discuție. Această abordare pornește de la ideea conform căreia, chiar dacă divinitatea iubește oamenii cu o iubire necondiționată, ea dorește ca aceștia să manifeste dragostea ei în lume și să se întoarcă în cele din urmă la ea. De aceea, se încarnează, se întrupează sau desemnează pe pământ reprezentați care să ducă mai departe mesajul, porunca dragostei sale. Krishna se încarnează pe pământ pentru a elibera ființele, asigurându-le pe acestea de dragostea sa și cerându-le să i se predea cu credință și devoțiune iubitoare. Buddha caută iluminarea pentru a salva și elibera toate ființele simțitoare, arătându-le acestora calea mării sale compasiuni. Isus se întrupează pentru a mântui lumea prin iubirea sa fără margini, în timp ce Mahomed îi învață pe oameni buna credință, înțelepciunea și compasiunea. Un loc aparte în categoria reprezentanților divini îl ocupă Israelul ca popor iubit al lui Dumnezeu, ales de El ca instrument în planul salvării Sale.

Cap. 3. Etica iubirii

Ca urmare a mesajului de iubire al divinului, s-a dezvoltat în toate aceste mari tradiții o etică a iubirii. Al treilea capitol al lucrării analizează modul în care cele cinci religii luate în discuție acordă o importanță capitală acestei dimensiuni a dragostei, care se traduce prin răbdare, toleranță, iertare, considerație față de sentimentele aproapelui, empatie față de suferințele acestuia, sprijin sufleteș și moral, precum și ajutor material. În relațiile omului cu semenii săi, iubirea presupune compasiunea, afecțiunea, blândețea, grija, generozitatea spiritului și căldura inimii.

Cap. 4. Trepte ale iubirii și morții

Al patrulea capitol are în vedere iubirea absolută a omului față de divinitate, reîntoarcerea ființei umane la aceasta implicând o serie de grade și trepte ale iubirii ce duc, inevitabil, la moartea ego-ului, căci acolo unde locuiește divinul nu mai este loc pentru imperfecțiunea omenească. Această parte a lucrării descrie felul în care sunt percepute aceste stadii în variatele religii, precum și modul în care este văzută uniunea cu divinul în aceste spații. Dacă în unele cazuri această uniune duce la anihilarea definitivă a sinelui uman, la absorbția completă a acestuia în divinitate, în alte cazuri se menține o deosebire esențială între Creator și creatură. Adesea, uniunea cu divinul are ca rezultat impulsivitatea omului transformat către un soi de viață activă, el devenind instrumentul prin care Iubirea se revarsă spre toate făpturile.

Cap. 5. Dragostea dintre bărbat și femeie în calitate de catalizator al evoluției spirituale

Iubirea dintre o femeie și un bărbat poate fi privită, în contextul religios, din două unghiuri : pe de o parte, avem de-a face cu o atracție, tradusă cel mai adesea prin dorință sexuală față de o anumită persoană (în general, o femeie) care ajunge să fie sublimată, transformându-se în devoțiune față de divin; pe de altă parte, dragostea dintre un bărbat și o femeie servește ca paradigmă a uniunii dintre divin și omenesc, care este redată adesea prin motivul căsătoriei. Acest capitol al lucrării integrează o analiză a unor giuvaeruri ale prozei și poeziei mistice din aceste tradiții.

Concluzie

În toate aceste cinci religii, iubirea se manifestă în feluri asemănătoare, dovedind valabilitatea modelului enunțat mai sus. Divinitatea iubește ființa umană în mod necondiționat, iar această dragoste este activă, răspunzând nevoilor acesteia într-o asemenea măsură, încât divinul se naște uneori ca om pentru a-i arăta acestuia calea de a se întoarce acasă. Această iubire nemărginită nu este însă fără așteptări, căci ea se caracterizează prin dorința de a primi un răspuns.

În ceea ce privește dragostea omenească, aceasta are mai multe grade. Mai întâi, este dragostea față de propria persoană. Apoi, într-o formă mai evoluată, iubirea față de aproape, ce presupune caritatea față de semenii și față de restul creației. În cea mai înaltă formă a ei, dragostea se îndreaptă către divin. Acest tip de iubire implică abolirea singurătății care face din om un lucru finit și izolat și reprezintă o mișcare a inimii, care transcende limitările viziunii individuale și se abandonează Realității absolute. Această dragoste se manifestă ca o formă de viață organică, ce implică reorganizarea întregului sine, conștient și inconștient, o refacere a întregului caracter la nivelul ridicat al vieții divine. Dorințele spirituale sunt inutile dacă nu inițiază mișcarea întregului sine către *Unul*, care este nu doar Realitatea a tot ceea ce există, ci, mai ales, obiectul viu al Dragostei ce atrage toată ființa omenească spre casă sub îndrumarea inimii. Împlinirea spirituală reprezintă cea mai dificilă realizare umană și cea mai completă expresie a iubirii omenești.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Anghelescu Nadia, *Introducere în Islam*, Univ., 1993
- Ahmad, Hadhrat Mirza Tahir - Khalifatul Masih IV, *The Seal of Prophets-His Personality And Character*, Islam International Publications Ltd., United Kingdom, 2003
- Al Ghazali, *Ninety-nine names of God in Islam*, Robert Charles Stade, Daystar Press, Ibadan, 1970
- Aśvaghōṣa, *The Buddha-Carita or The Life of Buddha*, trans. Edward B. Cowell, 1984, republished by Ānandajoti Bhikkhu, 2005 (Kindle edition)
- Bhagavad-Gita*, editura Herald, 2006
- Buswell, Robert E. Jr (ed.) *Encyclopedia of Buddhism*, Macmillan 2004
- Chevalier, Jean, *Sufismul: doctrina, ordine, maestri*, Editura Herald, 2002
- Coranul*, Editura Cartier, 2011
- Corrigan, John: *The Oxford Handbook of Religion and Emotion*, Oxford University Press, 2008
- Sf. Dionisie Areopagitul, *Opere complete*, Paideia, București, 1996
- Dasgupta, S.N.: *Hindu Mysticism*, Open Court Publishing Co., 1927
- Delumeau J., *Religiile lumii*, Humanitas 1996
- Dicționar enciclopedic de iudaism*, Hasefer, 2001
- Eliade/Culianu, *Dicționar al religiilor*, Humanitas, 1993
- Gaudin, Philippe, *Marile Religii*, București, Orizonturi, Lider, 1995
- Greenberg, Yudit Kornberg, *Encyclopedia of Love*, Oxford, 2008
- Idel, Moshe, *Cabala și eros*, Hasefer, 2004
- Idel, Moshe, *Studies in Ecstatic Kabbalah*, Albany, State University of New York Press, Albany, 1988
- Jataka Tales*, edited by H.T.Francis and E.J.Thomas, Cambridge, University Press, 1916, republished by Forgotten Books, 2013 (Kindle edition)
- Miguel A., *Islamul și civilizația sa*, Univ. 1994
- Olaru, Viorel, *Sufism și poezie mistică în Persia*, Herald, 2013
- Ott, Ludwig, *Fundamentals of Catholic Dogma*, Roman Catholic Books, 1954
- Rus, R. *Istoria filosofiei islamice*, Ed. Enciclopedică, 1994

Scholem G., *Cabala și simbolistica ei*, Univ. 1996

Scholem, Gershom, *Origins of the Kabbalah*, Princeton University Press, 1987

Stăniloae, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996

The Blackwell Companion to Judaism, edited by Jacob Neusner and Alan J. Avery-Peck, Blackwell Publishing Ltd, 2000, 2003, (Kindle edition)

The Lotus Sutra, translated into English by Burton Watson, New York Chichester, West Sussex, Columbia University Press, 1993

Sfântul Ioan al Crucii, *Integrala operei poetice, cu textul spaniol original și cu fragmente din comentariile teologice în proză*, ediție îngrijită, prefață și note de Anca Crivăț, traducere de Anca Crivăț și Răzvan Codrescu, Christiana, 2003

Sourdel D. și J., *Civilizația Islamului clasic*, Univ., 1996

Underhill, Evelyn: *Mysticism*, Evenity Publishing Inc, 2009

Upanișadele, Editura Dharana, 2007

Ware Timothy, *Istoria Bisericii ortodoxe*, Univ., 1993